

Lastenvaatteiden saarekkeet

Päivi Roivainen: *Puettu lapsuus. Löytöretkiä lapsuuden saarille*. Kansatieteellinen arkisto 56. Suomen Muinaismuistoyhdistys 2016.

Kansatieteellisessä tutkimuksessa puvut ovat olleet aina varsin keskeinen tarkastelukohde, useimmiten on kuitenkin käsitelty kansanpukuja, perinneasuja tai länsimaiden ulkopuolisen maiden vaateista. Päivi Roivainen on tartunut harvemmin käsiteltyihin ”tavallisten ihmisten” lastenvaatteisiin. Tutkimus on ajallisesti varsin laaja, se käsittää ajan 1800-luvun lopulta 2000-luvulle.

Tutkimuksensa taustaksi Roivainen esittelee varsin kattavasti länsimaisen pukeutumisen alueelle paikantuvaa aikaisempaa tutkimusta. Materiaalinen kulttuuri ei ole irrallaan ajasta ja paikasta, vaan siihen vaikuttavat vallitsevat arvomaailmat, henkinen ja poliittinen ilmapiiri. Siten lastenpukeutumisen muutoksiin liittyvät pukuhistorian lisäksi monenlaiset arvot ja ihanteet, jotka liittyvät lapsiin ja lapsuuteen, mutta myös esimerkiksi sukupuoleen ja kuluttamiseen.

Roivainen nostaa esille muutamia suomalaisen kansankulttuurin taitekohtia. 1800-luvun lopulla alkaneen teollistumisen vaikutukset näkyivät vuosisadan vaihteen jälkeen yhä selvemmin ihmisten arkielämässä. 1920-luvulla kotona valmistetut kansanpuvut olivat poistuneet käytöstä lähes kokonaan. Toisen maailmansodan aikaan talouden kehitys taantui.

1960-luku oli siirtymäkautta nyky-Suomeen, vuosikymmenen vaihteessa lapsen asema muuttui muun muassa päivähoitojärjestelmän myötä. 2000-luvulle tultaessa lasten vaatteissakin näkyvät globalisaatio ja teknologian kehitys.

Roivaisen aineisto on monipuolinen. Hän käsittelee museokokoelmia sekä itsessään että kuvina, joita hänen 5–7-vuotiaat haastateltavansa ovat saaneet kommentoida. Lisäksi hän on käyttänyt kahden eri kyselyn vastauksia, lastenhoito-oppaita, mainoksia, internet-keskusteluja sekä kaunokirjallisuuden ja lastenkirjojen lastenvaatekuvauksia.

Lapsuuden saarekkeet

Roivainen määrittää lapsuutta erilaisilla saarekkeilla, joita hän tarkastelee temaattisesti. Käsitteitä lapsuuden saaret ja saarekkeet on käytetty kuvaamaan modernia länsimaista lapsuutta. Esimerkiksi sosiologi Helga Zeiher on tutkinut lapsuuden saaria ja lasten elämän saareutumista. Fyysisesti lapsuuden saaret ovat niitä erillisiä paikkoja, joita on rakennettu nimenomaan lapsille, kuten päiväkotit tai koulu. Saaret voivat myös merkitä kuviteltua lapsuutta, jonkinlaista Astrid Lindgrenin kuvaamaa Meluylää täynnä onnellisuutta, viattomuutta ja iloa. Lapsuuden saaret edustavat siten myös idealisoitua käsitystä siitä, millaisia lasten ja lapsuuden pitäisi olla. Lapset tosin itse eivät aina sovi näihin kuvitelmiin.

Roivainen esittelee seitsemän lastenvaatteisiin liittyvää saareketta, joita hän käsittelee erillisissä luvuissaan. Hän tarkastelee museovaatteita tutkijan silmin ja esittelee vaatteita kuvien avulla myös lapsille, jotka saavat kommentoida niitä ja esitellä omaa suhdettaan eri aikakausien lastenvaatteisiin.

”Museokokoelmien” saarella Roivainen tarkastelee, mitä lasten pukemisen historiasta on tallennettu Helsingin kaupunginmuseoon ja mitä museokokoelman avulla voi päätellä. Roivainen pitää suomalaisten museokokoel-

mien vahvuutena erityisesti arjen ja tavallisten lasten dokumentointia. Hän toteaa, että esimerkiksi lapsuuteen keskittyvässä V&A Museum of Childhood -museossa (Lontoo) pääpaino on nimettyjen yläluokkaisten ja kuninkaallisten lasten vaatteilla sekä toisaalta merkivaatteilla, joita on hankittu kokoelmiin paljon uusina ja käyttämättöminä. Suomalaiset museokokoelmat ovat varsinkin aikaisemmin karttuneet osin satumanvaraisesti. Lastenvaatteista museoihin lahjoitetaan enemmän juhlaan liittyviä vaatteita, kuten kastepukuja, kuin arkisia käyttövaatteita. Arkivaatteet kulutetaan usein loppuun eivätkä lahjoittajat ehkä pidä niitä yhtä kiinnostavina ja merkittävinä.

Saarekkeella ”Lapsuuden ikävaiheet” Roivainen käsittelee erikäisten lasten pukemista. Vanhemmista museokokoelmista hän nostaa esiin erityisesti kaksi lasten pukemisen ikävaihetta, kapaloian ja mekkoian. Pikkuvauvat oli tapana kääriä tiukkaan kapaloon, ilman sitä lapsesta uskottiin kasvavan kyttyräselkäinen ja väärsäärinen. Kapaloitua vauvaa oli myös helppo käsitellä, mikä oli tärkeää, koska aika pienikin lapsi saattoi joutua vauvan hoitajaksi. Kapaloita käytettiin muutaman kuukauden ikäiseksi, joskus jopa vuoden vanhaksi saakka. Kokopalon käyttö oli pääosin väistynyt 1930-luvulle tultaessa. Mekkoa tai pitkää paitaa käyttivät kapaloian ohittaneet lapset, sekä pojat että tytöt, tavallisesti noin neljä- tai viisivuotiaiksi saakka.

Seuraava saareke on nimeltään ”Puhtaus ja siisteys”. Puhtaus ja hygieniat olivat keskeisiä käsitteitä lastenhoidossa 1800-luvulta lähtien. Kätilöt ja terveystisarret tarkastivat valistuksen nimissä koteja ja antoivat usein moitteita epäsiisteystensä. Kätilöllä oli monesti kotisynnytyksissä mukanaan puhdas lakana tai muu vaate, johon hän kietoi vastasyntyneen, vaikka omaiset olisivat käyttäneet mielellään lapsen ensimmäisenä vaatteena isän tai äidin pesemä-

töntä paitaa, jonka uskottiin vahvistavan lapsen ja vanhemman välistä sidosta sekä suojaavan lasta pahalta silmältä. Puhtauden merkitystä korostettiin lastenhoitooppaissa vielä 1950-luvulla. Toisaalta jo varhain oppaissa korostettiin, että lasten täytyy saada myös leikkiä ja liata itsensä. Juhlissa ja vieraisilla piti kuitenkin olla puhdas ja siisti, vaikka varsinaisia juhla-vaatteita ei kaikilla ollut.

Saari ”Käytännöllisyys” sisältää erityisesti säänmukaisten ulkoiluvaatteiden tarkastelua. Nyky-Suomessa on itsestään selvää, että lapset ulkoilevat jokaisena vuodenaikana ja lähes joka säällä. Näin ei ole aina ollut, pikkulapset eivät ole käyneet talvisaikaan ulkona lainkaan. Lapset saivat ensimmäiset kenkensä ja takkinsa usein vasta kouluikäisinä. Kun erillisiä ulkovaatteita ei ollut, kylmässä lisättiin vaatekerroksia päällekkäin, jos oli, mitä lisätä. Vasta 1940-luvun terveystieteiden mukaisesti vauvoja vietiin ulos talvelakin, jopa nukutettiin ulkona. Näihin aikoihin leikki-ikäisille lapsille alettiin tehdä erityisesti ulkoiluun tarkoitettuja housuja ja haalareita. Nämä olivat aluksi kotitekoisia, mutta 1950-luvulla tarjolla oli jo monenlaisia teollisesti valmistettuja ulkoiluvaatteita.

Tunteita ja estetiikkaa

Lastenvaatteiden yhteydessä puhutaan käytännöllisyydestä ja helppohoitoisuudesta, mutta myös vaatteiden ulkonäkö merkitsee, toteaa Roivainen siirtysesään ”Muoti ja kauneus”-saarelle. Vaatteilla, myös lastenvaatteilla, on aina osoitettu statusta. Siististi ja asianmukaisesti puettua lasta on helposti pidetty hyväntapaisempana kuin huonoissa vaatteissa kulkevaa. Lasten liiallista pynttämistä on silti paheksuttu. Lastenvaatteiden ihanteena ovat olleet yksinkertaisuus ja tarkoituksenmukaisuus. Lapsen omaa makua ei ole lastenhoito-oppaissa juuri otettu huomioon. Vasta teollisesti valmistettujen vaatteiden mainonnassa on lastenvaatteisiin liitetty

myös ulkonäkö, vaatteiden kerrottiin olevan iloisennäköisiä ja lapsille mieluisia.

Saareke ”Värit ja kuviot” kertoo meille lastenvaatteiden värien ja kuosien vaihtumisesta. 1900-luvun lastenhoito-oppaissa suositeltiin lastenvaatteisiin yksivärisyyttä ja vaaleita värejä. Valkoisia lastenvaatteita on jo sitä ennen pidetty parhaina, milloin on valinnanvaraa ollut. Vanhimmissa museovaateistakin suuri osa on valkoisia tai hyvin vaaleita. 1800-luvun lopulla valkoinen edusti lapsen viattomuutta, myöhemmin mukaan tulivat hennot pastellisävyt. Näissä liika näkyi heti, mikä edisti sitä, että vaatteet tuli pestyä tarpeeksi usein. Vaaleat värit kuuluivat lastenvaatteisiin myös sen takia, että kankaiden värjäykseen käyetyt väriaineet olivat vahvoja, usein myrkyllisiä ja siten lapsille haitallisia. Museokoelmien perusteella lastenvaatteiden värikirjo kasvoi toisen maailmansodan jälkeen. Erityisesti suositettiin ”iloisia ja kirkkaita” perusvärejä, kuten punaista ja sinistä.

Viimeinen saareke, ”Moniaistinen materiaalisuus” keskittyy aisteihin ja mielikuviin. Roivainen pohtii esimerkiksi sen merkitystä, miltä vaatteet tuntuvat iholla. Lasten haastatteluissa on keskusteltu erityisesti siitä, millaisia ovat mukavat ja epämukavat vaatteet. Osansa saa myös roolipukeutumisen ja se, millaiseksi erilaiset vaatteet saavat käyttäjän tuntemaan itsensä ja millaisia mielikuvia vaateisiin liittyy.

Vaatteet ja sukupuoli

Vaatteet liittyvät myös sukupuolen esittämiseen, Roivainen nostaa esille esimerkiksi teollisten vaatteitten sukupuolituneisuuden. Lastenvaateliikkeissä tyttöjen ja poikien osastot ovat kuin eri maailmoista väreiltään, kuvioiltaan ja osin malleiltaan.

Lasten kertoman mukaan äiti huoltaa, ostaa ja usein valitsee lapsen vaatteet. Lapset tietävät kuitenkin itse, mitä haluavat. Roivaisen haastattelemat lapset

vakuuttivat, että jokainen saa pukeutua niin kuin haluaa ja että kellekään ei saa vaatteitten takia nauraa. Kuitenkin lapset itse halusivat pukeutua viiteryhmissä mukaisesti. Tytöt eivät missään tapauksessa halunneet käyttää poikien vaatteiksi mieltämiään pukeita eivätkä pojat tyttöjen. Roivainen totesi myös, että tytöt ja pojat puhuivat vaatteista eri tavalla. Tytöt ihailivat vaatteitten värejä ja röyhelöitä, pojille mieluinen vaate sai kommentin kiva tai hyvä.

Lapset olivat yleisesti sitä mieltä, että tytöt voisivat pukeutua myös poikamaisiin vaatteisiin, jos halusivat, mutta pojalla tytön vaatteet olisivat noloja. Heistä oli hassua nähdä vanha kuva pikkupojasta, jolla oli mekko. Myös värit miellettiin tyttöjen ja poikien väreiksi. Erityisesti vaaleanpunainen, pinkki, on länsimaissa vahvasti stereotypoitu väri. Se yhdistetään nykyään niin selvästi feminiinisyyteen, että sen käyttäminen pojalla tai miehellä hämmentää ja vaatii selittelyä. Roivaisen haastattelemissa lapsista kaikki tytöt pitivät pinkistä, kun taas poikien kommentit pinkille olivat ”yök, hyi”. Myös vaatteitten kuviot olivat sukupuolituneita, tyttöjen vaatteissa on kukkia, perhosia ja söpöjä eläimiä, pojilla autoja, supersankareita ja vastaavia.

Uusia näkökulmia museoesineisiin

Lapsuuden saarilla lapsuus on leikkiä ja huolenpitoa. Museokoelmat painottuvat juhlaan ja hyväosaiseen lapsuuteen, johon liittyy myös nostalgiaa. Puhdas, siisti ja tilanteeseen sopiva pukeutuminen kertoi, että lapsi on hyvin hoidettu ja rakastettu. Toisaalta Roivaisen mukaan nykyään esimerkiksi lasten ulkoilupukuja voi pitää jopa statussymboleina, joiden avulla vanhemmat ilmaisevat omaa identiteettiään.

Roivaisen tutkimus on ansiokkaan monitasoinen. Saarekkeiden avulla hän käsittelee eri aikojen lastenvaatteita ja lapsuuteen liitettyjä merkityksiä monesta eri

näkökulmasta. Hän selvittää ja havainnollistaa esitystään lisäksi monilla kaavioilla. Esille tulevat kiinnostavasti lastenvaatteitten historia ja muutokset 1800-luvulta nykypäivään, ja tätä selvittävät valokuvat eri aikojen lapsista ja museovaatteista. Tutkimus tuo myös uusia näkökulmia museoesineiden tarkasteluun. Yhden tason muodostavat lasten haastattelut ja niiden antama kuva nykylasten suhtautumisesta vaatteisiin. On varsin mielenkiintoista huomata, että jo alle kouluikäisillä lapsilla oli hyvin varmat mielipiteet siitä, millaisia ovat tyttöjen ja millaisia poikien vaatteet, ja lapset itse pitivät tärkeänä, että heidän omat vaatteensa olivat viiteryhmän mukaiset.

MERJA LEPPÄLAHTI

Kirjoittaja on filosofian lisensiaatti ja tietokirjailija.